

Staatâräädi tiättunadelem
oovtviärdásâšvuodâ, täsiáárvu
já olgooštmettumvuodâ
oovdedmist syemmilii
ohtsâškoddeest

VALTIONEUVOSTO 2023

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

1 Staatäräädi tiättunadelem oovtviärdäsäšvuodâ, täsiäärvu jä olgoošmettumvuodâ oovdedmist syemmilii ohtsâškodeest

Haldättäs lii ohjelmstis čonâdättâm demokratia, riehtistaatâ já olmoošvuoigâdvuodâi kunnijâtmân. Haldättäs lii čonâdättâm ovdediđ oovtviärdäsäšvuodâ já olgoošmettumvuodâ sehe porgâđ raasiism kepidem oovdân. Taan paargon haldättäs haalijd finniđ oles syemmilii ohtsâškode čonâdättâđ. Puohah pyehtih leđe miel di huksiimin Suomâ, kost juáháš puáhtá eelliđ torvoost já tuhhiittum olmožin.

Haldättäs addel ovdâskoodán tiättunadelem oovtviärdäsäšvuodâ já olgoošmettumvuodâ lasettem várás. Tiättunadelem vuáduuvá haldättâsohjelmân já ovdebij haldättâsâi paargon. Tot addel vuádu puáttee haldättâsâi paargon. Oovtviärdäsäšvuotâ, olgoošmettumvuotâ já raasiism meddâlistem väätih tooimâid, onne já itten. Ohtâgin haldättäs ij toovâ maailm valmâšin. Jyehi haldättâsâst lii kenigâsvuotâ porgâđ nuuvt pyereest ko máhđuláš.

Suomâ nanodâh lii historjálávt lamaš, ete mij lep uccâ staatân pastam kavnáđ ohtsii págá. Sierâmielâliih láá šiettâm siämmáá peevidi paaldân. Sänirijjâvuodâ olášumeest demokraatlii ohtsâškode teháláš árvun annoo huolâ. Kalga pasted savâstállâđ vaigâdis-uv aášijn. Ministerijn, aalmugovdâsteijein já eres poolitliin tuáimeiguin lii eromâš stuorrâ ovdâsvástádâs täst – peic ohtsâškodálii savâstállâmpiirâs huksiimist, meid tast, ete mij kunnijâttep nubijdân. Tile čovgim já vuástáluvâi piejâm sajan kalga uuccâđ ohtsii sunde.

Syemmilii ohtsâškodeest láá olgošteijee ráhtuseh ovdâmerkkân pargomarkkâniijn já škovliittâsâst, maid kalga nubásmittiđ. Nubástus váátá reheli ohtsâškodálii savâstállâm já tast pajaneijee tooimâid. Toos taat haldâttâs lii vaalmâš.

Tiättunadelem visásmit, ete ovdâskodde puáhtá vuáđulávt já parlamentaarlávt savâstállâđ haldâttâs linjáast já vuáváámijn oovtviärdâsâšvuodâ, täsiäárvu já olgošmettumvuodâ oovdedmist syemmilii ohtsâškodeest.

Tiättunadelem valmâštâlmist láá kuullâm vijđáht suulân čyeđe uásipeellid aal-
muglâšohtsâškode ovdâsteijeid, totkeid já eres kuávdášlijd tuáimeid. Kulâmij vuáđuld láá tärkkilistám jo oovdeb haldâttâsohjelmist soppum tooimâid. Tiättunadelem lii juohhum kyevti uásán, main vuossâmuš addel tuáváá já kovvee haldâttâs linjá já nubbe uási liäkká konkreetlubboht haldâttâs tooimâid. Tiättunadelem vál-
duhuámmášume čuáccá raasiism tuástumân já oovtviärdâsâšvuodâ eres uáinui kiedâvuššâm lii kääřžib. Tiättunadelem tahhoo konkreetlâžžân toimâohjelmijn.

Raasiism tuáváduv haldâttâs ibbeerd čuávuvávt:

Raasiism vuáđuduvá ovtâskâs ulmui tâi olmoošjuávhui miäruštâlmân vyeleebá-
rvusâžžân ovdâmerkkân etnisii algâvuolguu, liškeivne, aalmugjeessânvuodâ, kulttuur,
eenikielâ tâi oskolduv vuáđuld. Raasiism puáhtá tiettuđ ohtsâškodeest olgošteijee
normin tâi vuáhádâhhân ovdâmerkkân pargoelimest. Raasiism puáhtá oinuđ ovtâskâs
ulmui já juávhui kooskâst olgošteijee lattiimin. Ovtâskâs ulmui já juávhui koskâsih
munejurduuh já vieresvuodâ palo pyehtih toimâđ raasiism vuáđđun. Raasiism toovât
eresárvusâšvuodâ já vahâgit ton čuosâttuvâi lasseen oles ohtsâškode.

1.1 Suomâ lahâasâtem lii olesvuottân šiev tääsist.

Suomâ lahâasâtem addel šiev riävtálii vuáđu oovtviärdâsâšvuodâ oovdedmân. Su-
omâ lii historjás ääigi lamaš oovdâstjottee ohtsâškodálii täsiäárvu, riehtistaatâ já
ovtâskâs ulmuu olmoošlii eellim hinái pyereedmist. Taat ärbi kenigit haldâttâs ton
oovtviärdâsâšvuotâ- já täsiárvupargoost.

Vuáđulaavâ miel ulmuuh láá täsiárvusiih laavâ oovdâst. Kiämmán ij uázú tuh-
hiittettee agättáá asättiđ sierâ sajattâhân suhâpele, ave, algâvuolguu, kielâ, oskol-
duv, váldu-uáinu, uáivil, tiervâsvuodâtile, vâdulâšvuodâ teikâ eres persovnân loh-
tâseijee suujâ vuáđuld. Vuáđulaahâ paahud meid, ete sämmilijn algâaalmugin sehe
romanijn já eres juávhuin lii vuoigâdvuotâ paijeentoollâđ já ovdediđ jieijâs kielâ já
kulttuur. Almos väldi kalga turviđ vuáđuvuoigâdvuodâi já olmoošvuoigâdvuodâi
olásume.

Oovtâst Suomâ čannee aalmugijkoskâsij olmoošvuoigâdvuotâsopâmušâiguin
vuáđulaahâ täähid vuoigâdvuodâ oovtviärdâsâšvuotân puohháid, peerusthánnáá
tast, mon juávkun tâi ucceeblohon olmooš kenski kulá. Ucceeblovvoid kullee ulmuid
kalga tähidiđ máhđulâšvuodâ oovtviärdâsâš uásálâšvuotân – nuuvt škoviittâsâst, par-
goelimist ko mudoi-uv ohtsâškoddeest. Vuáđu- já olmoošvuoigâdvuodâh kuleh sehe
eenâblohon já ucceeblovvoid.

Täsiárvulaahâ kiäldá olgoštem suhâpele já oovtviärdâsâšvuotâlaahâ persovnân loh-
tâseijee eres suujâi vuáđuld. Lahâasâtem lii eidu tärkkilistum ovdâmerkkân vâi
puáhtá pehtilittiđ pargoellimolgoštmân tarvanem. Toos lasseen
oovtviärdâsâšvuodâ, täsiáárvu já olgošmettumvuodâ oovdedmist asättuvoo
maangâin eres laavâin já asättâsâin. Rikoslaahâ kiäldá pargo-olgoštem ovdâmerkkân
näáli tâi oskolduv vuáđuld sehe torvee oskoráávu, mon vuáđuld puáhtá leđe
máhđulâš ovdâmerkkân kieliđ Ráámmát já Kooraan almolii puáldim.

Haldättâs ana, meid kuullâmrieggee vuáđuld, ete lahâasâtem lii mist olesvuottân
šiev tääsist. Vááijuvvuodâh, moh iteh oovtviärdâsâšvuodâ olášumeest, vuáđuduveh
eenâb lahâasâtem vááijuvlii olášuumán já vakšuumân. Haldättâs tooimah
tiäduvvuveh te toid toimáid, moiguin oovtviärdâsâšvuodâ já täsiáárvu olásume
puáhtá keevâtlávt ovdediđ. Lahâasâtmist láá luándulávt kuittâg ain ovtâskâs
ovdedemtáárbuh.

1.2 EU:st já aalmugijkoskâsii pargostis Suomâ juátká jieijâs kuhesáigásii linjáást.

Euroop union lii Suomâ tehálumos poolitlâš já ekonomâlâš čujosraami já ár-
vusiärvádâh. Union vuáđđun orroo áárvuh miäruštâllojeh Euroop unionist tohhum
sopâmuš (SEU) 2 artikâlíst. Toh láá olmoošáárvu kunnijâtem, rijjâvuotâ, aal-
mugváldi, täsiárvu, riehtistaatâ já olmoošvuoigâdvuodâi kunnijâtem, miel diluhâmáin
ucceeblovvoid kullee ulmui vuoigâdvuodâh.

Suomâ lii olášuttâm EU lahâasâtem, mii oovded oovtviärdäsâšvuodâ. EU:st ráđádâlloo eidu tääl oovtviärdäsâšvuotâlahâasâtem naanoodmist. Oovtviärdäsâšvuotâdirektiiv, täsiärvuorganáid kyeskee direktiiveh já vaanhimvuodâ tuubdâstmân kyeskee asättäsiävtuttâs láá rähtimnáál. Suomâ vaaigut aktiivlávttai puáttee siskáldâsân já váldá huámmášumân haldättâsohjelm uulmijd EU-vaiguttem pehtilitmist.

Unionist Raasiism já viärrâsvaje vuástäsâš raamimiärdâs fáálá almolijd raamijd. Toos lasseen olášuttojeh maangah strategiah, moh nanodeh raasiism vuástäsii pargo já oovtviärdäsâšvuodâ. Taah láá EU raasiismtuástum toimâvuávám 2020-2025, EU olmoošvuoigâdvuodâid já demokratian kyeskee toimâvuávám 2020-2024, Suhâpeeli- já seksuaalucceeblovoid kiedâvuššee (HLTBIO) strategia 2020-2025 já EU antisemitism vuástäsâš strategia 2021-2030. Komissio movtijdit jeessânstaatâid meid jieijâs aalmuglijd strategiaid. EU:st láá meid maangah ruttâdeminstrumenteh, maid Suomâ lii annaam ävkkín jieijâs pargoost.

EU vuáđuvuoigâdvuotâvirgâduv mielh raasiism lâi ive 2022 ain tuodâlâš háástus oles EU:st.¹ EU raapoort puáhtá oovdân huolâ ain lasaneijee vajesavâst, mii tábáhtuvá neetist.

Suomâ lii systemaatlávttai kuullâm já kulá meid taan haldättâs ääigi toos EU-staatâi juávkun, mii huksee union, mast oovdedep oovtviärdäsâšvuodâ já tuástup raasiism. Suomâ tiäddut suhâpeelij täsiäárvu, oovtviärdäsâšvuodâ já olgööstmettumvuodâ oovdedem sehe raasiism vuástäsii pargo EU olgöldâs tooimâst.

Suomâ lii uásipeellin kuávdášlijn Ovtâstum aalmugij já Euroop räädäi olmoošvuoigâdvuotâsopâmušâin já lii tai mielh kenigâs kunnijâttiđ, suojâliđ já olášuttiđ puohâi olmoošvuoigâdvuodâid oovtviärdäsávt já olgöösthánnáa kiämmân. Sopâmušah vuáđuduveh ulmui oovtviärdäsâšvuodâ já olgööstmettumvuodâ prinsipáid² Sopâmušah miäruštâleh ovtâskâs ulmuu tâi meid aalmugjuávhu vuoigâdvuodâid ucemuštääsi. Pyereeb syeje puáhtá faallâđ aalmuglij vuáđuvuoigâdvuodâiguin já lahâasâtem vievâst. Suomâ raportist olmoošvuoigâdvuotâsopâmušâi olášutmist merikoskâsávt já finnee jiešráđáljin sopâmušvakšumorganijn avžuuttâsâid.

¹ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2023-fundamental-rights-report-2023-opinions_en.pdf

² <https://um.fi/ihmisoikeussopimukset-ja-raportit>

Taan tiättunadelem fáádán kyeskee majemui aagij avžuuttâsâin, maid Suomâ lii finnim, pajaneh oovdân čuávvooh tahheeh:

- olgoštem tuástum riävtálii já institutionaallii raami nanodem; olmoošvuoigâdvuotâšoddâdem, oovtviärdäsâšvuotâšoddâdem sehe suhâpeelitiäđulii šoddâdem lasettem já ovdedem;
- raasistlii, homofobisii, seksistlii, nisonij kuáttá vajemielâlii já mudoi suhâpiälán čyeccee vajesavâ tuástum nuuvt neetist ko ton ulguubelnuv;
- tuodâlii täsiäárvu olášume estuuh já hástuseh pargoelimist; sehe
- ohtsâškode ráhtusijn orroo olgoštem, mii tiättoo ei. nisonáid čyeccee viehävääldist sehe sämmilij, romanij, vädulij ulmui, seksuaal- já suhâpeeliucceeblovvoi kullee ulmui já olgoeennâmlii tuávää ulmui olgoošmin. Motomin sierâ olgoštemaagah maneh ruossâlâsân koskânis, já toos kalga kiddiđ eromâš huámmášume.

Eromâšávt vajesavâ tuástum lii pajanâm merhâšitteht oovdân majemuin avžuuttâsâin.

Suomâ olgo- já torvolâšvuotâpolitiik vuáđđun láá riehtistaatâprinsiip, olmoošvuoigâdvuodah, täsiárvu já demokratia. Aalmugijkoskâsii pargostis haldâttâs juátká Suomâ kuhesáigásii linjáást, mii lii kovvejum eereeb iärrás olmoošvuoigâdvuotâpoolitlii čielgiittâsâst³. Tast tiäduttuvvoo oovtviärdäsâšvuotâ, suhâpeelij täsiárvu já uásálistemvuoigâdvuodâi nanodem.

Suomâ lii OA olmoošvuoigâdvuotâräädi jeessân ive 2024 loopâ räi já tuáimá Etyj sehe Tave-enâmij ministerräädi saavâjođetteijen 2025. Taah aalmugijkoskâsiih rooli pyehtih máhđulâšvuodâid merhâšittee já maangâi koskâsii oovtâstpaargon olmoošvuoigâdvuodâi oovdedmist já suojâlmist.

³ <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-971-7>

1.3 Haldättäs linjá já haldättäsohjelm

Haldättäsohjelm lii nubástusohjelm, mon teháliih prinsiipeh láá, ete irättäm já porgâm kannatteh já palhâšeh. Porgâm lii uási pehtilis siärváduhmist. Puoh aal-mugjuávhui pargolášvuotâtääsi pajeduvoo uđâsmitmäin pargomarkkânijd já raččomáin tile, mii ij movtijdit ánsupuáđui hahâmân (su. kannustinloukku). Enâmânvärreijejeeh já ulmuuh, kiäin lii enâmânvärreijeetuávááš, annojeh maangâhámásâžžân já aktiivlâžžân tuáimen. Juáhháást, kote áásá Suomâst, láá peic vuoigâdvuodah te meid kenigâsvuotâ uásálistiđ ohtsâškode huksiimân.

Haldättäs lii čonâdättäm ovdediđ sierâ juávhui já ovtâškâs ulmui oovtviärdäsâšvuodâ vijđáht. Olgoštem ij pyevti tuhhiittiđ. Rasismân ij koolgâ adeliđ Suomâst saje.

Haldättäs parga täsiäárvu já olgošmettumvuodâ oovdân haldättäsohjelmist oovtâst merkkum prinsiiij miäldásávt. Haldättäsporgâmist lii nollátolerans rasismân. Haldättäs já ton jyehi minister čiälkká jieijâs luovâs rasismist já vuástálist puohlágán rob-dâjurdâččem sehe čonâdât jieijâs pargoost aktiivlii paargon raasiism vuástá nuuvt Suomâst ko meid aalmugijkoskâsávt.⁴

Haldättäsohjelm linjáá oovtviärdäsâšvuodâst čuávuvávt:

Suomâ oovded demokratia, riehtistaatâprinsiiip sehe vuáđu- já olmoošvuoigâdvuodâi olášume. Luáttámuš ohtsâškode já šiev koskâvuodah aalmug kooská šaddeh tast, ete Suomâst juáháš puáhtá lyettiđ jieijâs vuoigâdvuodâi olášuumán, suhâpeelij täsiäárvun já oovtviärdäsâšvuotân laavâ oovdâst, olgošmettumvuotân já máhđulášvuodâid vaiguttiđ jieijâs eellim suundán.

Haldättäs parga meritiätulávt oovtviärdäsâšvuodâ, täsiäárvu já olgošmettumvuodâ ovdedem oovdân ohtsâškodeest. Puohâin lii vuoigâdvuotâ tubdâđ, ete sust lii torvolâš já pyeri leđe Suomâst tuávástis peerusthánnáá.

Puoh ulmuuh láá täsiärvusiij laavâ oovdâst. Kiämmán ij uážu olgoštiđ sii suhâpele, ave, etnisii tâi aalmuglii algâvuolguu, aalmugjeessânvuodâ, kielâ, oskolduv já váldu-uáinu, uáivil, váádu, tiervâsvuotâtile, seksuaallii sundášume tâi eres persovnân loh-tâseijee suujâ vuáđuld.

⁴ <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallituspuolueiden-puheenjohtajien-julkilausuma-11.7.2023>

Paajaabeln orroo soojij lasseen haldättäsohjelmist láá maangah tärhíbeh merk-
kiimeh, moh lohtäseh tiättunaddelmân. Ovdämerkkân pargoellim uásild
vyeliovdâstum juávhui, tego vädulij ulmui, romanij, sierä enâmânvärreijejuávhui
já enâmânvärreijeenenisonij pargoelimân uásálistem lasseetmân olášuttoo
toimâohjelm. Siämmäänáál ovdämerkkân mittomeeri nanodiđ puoh párnái
čuovviittâslíj vuáđuvuoigâdvuodái oovtviärdásii olášume kávnoo haldättäsohjelmist.
Ohjelmân líi meid čállum, ete vädulij ulmui jiešmeridem- já olmoošvuoigâdvuodáid
sehe oovtviärdásäšvuodâ kalga kunnijättiđ miäradâstohâmist oles eellimtäävgi äägi
já sii aargâ toimâm kalga visásmittiđ palvâlusâi vuáváámist. Haldättäsohjelm puoh
taan fáádán lohtäseijee čälimeh iä luvättálluu tiättunaddelmist detaljij miel. Hal-
dättäs ibbeerđ kaavpugij já kuávlui sierälágán tiilijđ. Savâstállâm olgööst-
mettumvuodâ oovdedmist, miel diluhâmáin segregatio tuástum, juátkoo stuorrâ
kaavpugij viärmäduvâin.

Haldättäs ráhtá rastahaaldâtlii täsiärvuohjelm. Ton linjámiij vuáđuld peividuvvojeh já
ovdeduvvojeh täsiärvupoolitlii čielgiittäs⁵ ohtsih ulmeh. Haldättäs juátkâ pargo
nisonáid čyeccee viehävääldi tuástum oovdân. Taat líi ain ohtâ Suomâ stuárráámuin
täsiärvučuolmâin. Haldättäsohjelm miäldásávt kandáid já almaid čyeccee täsiär-
vučuolmáid kiddejuvvoo ovdiist eenâb huámmášume eromášávt vâi puáhtá estiđ
nuorâ almai olgoštem. Toos lasseen ráhtimnáál tâi olásuttemnáál láá maangah eres
ohjelmeh, main líi ohtâvuotâ oovtviärdásäšvuodâ já täsiärvu oovdedmân,
ovdämerkkân Aalmuglâš aheohjelm, mast kalga vuáimálubbooht vâldiđ
huámmášumân aheolgoštem.

1.4 Haldättäs ana jieijäs pargoost ävkin Oovtviärdásäš Suomâ -toimâohjelm

EU raasiismtuástum toimâvuáváámist vattii aalmugliđ toimâohjelmijđ. Suomâst taat
toimâohjelm líi ive 2021 valmâštum Oovtviärdásäš Suomâ⁶. Ohjelm vuáđudui tileár-
vuštâlmân, mon vuáđuld asättii käävci ulmed já 52 toimâd. Tooimah láá masa ol-
lásávt olášuttum, mutâ ulmeh láá ain äigikyevdileh.

⁵ <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-590-0>

⁶ <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-808-0>

Tiättunadelem valmâštâllâm ooleest olášuttum kulâmijn pajanii kiärdulávt oovdân
čuávvooh uáinuuh:

- Ohtsâškode eresárvusâšvuodâ lasetteijee ráhtusij meddâlistem
pargomarkkânijn já mudoi ohtsâškoddeest,
- šiev koskâvuodâi nanodem aalmug kooskâst,
- pargomarkkânáid peessâm kuávdášlâš merhâšume,
- rasismân kyeskee tiätuvuáđu lasettem tárbu já lasseen
- lahâasâtem uásild nubástustáárbuid iävtuttii uccáá.

Jieijâs pargo toorjân haldâttâs kiävttä Oovtviärdäsâš Suomâ -toimâohjelm
valmâštâlmist tohhum vijðes analyyspargo já ton vuáðuld rahtum ohjelm uulmijd.
Toimâohjelmist lii olášuttum árvuštâllâm. Árvuštâllâm miel toimâohjelm ruttâdem ij
uážuččii sorjođ tuš hahârutâdmist peic poolitliih njunošeh kolgâččii väridiđ toos
tuárvi resursijd. Ovdebáá haldâttâs toimâohjelm olášuumán lijji čuosâttum tuš
uccáá budjetmeriruudâh.

2 Haldättäs tooimah

Haldättäs valmâštâl Oovtviärdäsii Suomâ -toimâohjelm joodhâ haldättâsohjelm vuáðuld. Ohjelm vuávám, tooimâi koordinistem já čuávum tahhoo uáiviminister já staatäräädi kanslia joðettäsâst. Haldättäs stivree tuárvi resursijd toimáid budjetsu-ogârdâlmijn koloraamij siste.

Ohjelm ráhtoo väldimáin huámmášumán EU raasiismtuástum toimâvuávám 2020–2025. Haldättäs árvuštâl tile já jotkâtoomâi táárbu pelimuddoráðádâlmijn ive 2025. Jotkâpargo pargoo vijdáht uásálistitmáin já tast annoo ävkin taan tiättunadelem valmâštâlmist olášuttum kuullâmrieggee. Toimâohjelm jotkâ ana sistees eereeb iärräs čuávvoid tooimâid:

Ohtsâškodálâš pirrâdâh já savâstállâm, tiädulâšvuodâ lasettem, šiev koskâvuodah aalmugjuávhui kooskâst.

1. Uáiviminister vuálásâžžân staatäräädi kanslian norroo olgoštem vuás-tásâš äššitubdâmuš. Ulmen lii pehtilittið oovtviärdäsâšvuodâ ovdedei-jee virgeomâhái já eres tuáimei oovtâstpargo já koordinistem. Oovtviärdäsâšvuotân já rasismân kyeskee tiätuvuáðu pyereduvoo.
2. Jyehi ive tuálloo uáiviminister joðettäsâst jurbâ peevdi savâstállâm oovtviärdäsâšvuodâ já olgoošmettumvuodâ oovdedmist.
3. Staatäräädi joðettäsâst piäjoo joton raasiism vuástásâš kampanja. Kampanja olášuttoo oovtâst pargomarkkânservijguin, valastállâm-, kulttuur- já aalmuglâšservijguin.
4. Etnisij koskâvuodâi ráðádâllâmkode (ETNO) sehe kuávluetnoi pargo nanoduvvoo aalmugjuávhui koskâsii šiev koskâvuodâi uásild.
5. Vuárusavâstállâm aalmuglâšservijguin nanoduvvoo. Haldättâsohjelm miäldásávt haldättäs valmâštâl aalmuglâšservistrategia já ton olášuttemvuávám.
6. Haldättäs tuástu pehtilávt toimâvuovijd, moiguin kihteh olgooštmân, vaajeedmân, vajan tâi viehâváaldán ovtâskâs ulmuu tâi juávhui kuáttá etnisii algâvuolguu, aalmugjeessânvuodâ, oskolduv, tâi eres västideijee tobdomerhâ vuáðuld.
7. Haldättâsohjelm miäldásávt tubdâsteh já tuástuh kunnei lohtâseijee viehâväaldi.
8. Virgeulmui, tuámárij já eres almos tuáimei systemaatlíi hemâdem já va-jedem tuástuh já visásmiteh tuárvi torjuu sijjân, kiäh láá tom vuáttám. Taat puáhtá tãrguttið ovdâmerkkân pargoadeleijee tooimâid, jis hemâdem já vajedem čuáccá ulmuu virge tâi tooimâ vuáðuld.

9. Poolis muuneeld estee pargo nanoduvvoo sehe tááláš maangáámmát-láš arâdis mudo Ankkurtoimâ ovdeduvvoo nuuvt, ete tot luávdá eenâb já tuáimá pyerebeht. Haldâtâs olášut tooimâid nuorâi já jeenjij rikolášvuodâ kepidem várás já tooimah târkkilistojeh jotkâpargoost. Pargo váátá maangáámmátlii äššitubdâmuš.

Šoddâdem já škovlimvuáhádâh sehe kulttuur-, lihâdem- já nuorâipolitiik

10. Uáassin rastahaaldâtlii täsiärvuohjelm piäijoo joton oles škovlâvuáhâduv luávdee täsiärvu já oovtviärdásâšvuodâ ovdedemohjelm 2024–2025. Ohjelm vievâst tuárjuh oppâlájádâsâi táálái oovtviärdásâšvuotâ- já täsiärvuohjelmij keevâtlii olášuttem arâšoddâdem já oppâlájádâsâi ar-gâpeeivist.
11. Haldâtâsohjelm miäldásávt pajeduvvoo párnái, kiäin lii enâmânvärrejeijeetuáváš, uásálistemtääsi arâšoddâdmân, tastko tot tuárju oles perruu siärváduuttem já kielâoppâm. Arâšoddâdmist já vuáđumáttáättâsâst kiävtust orroo täsiärvuruttâdem meriruttâtääsi fastâduvvoo.
12. Haldâtâs naanood oovtviärdásâšvuodâ, olgööstmettumvuodâ já täsiärvu sehe olmoošvuoigâdvuodâi olášume lihâdem, valastállâm, kulttuur já nuorâisyeri toimâiguin. Haldâtâs tiäddut nuorâi, kiäin lii enâmânvärrejeijeetuáváš, vâdulij nuorâi já eres ucceeblovvoost orroo nuorâi finnim mielti tooimân. Haldâtâsohjelm miäldásávt fastâduvvoo já vijðeduvvoo Tun jiehh lah ohtuu -toimâ.

Pargoeellim oovtviärdásâšvuotâ já olgööstmettumvuotâ

Haldâtâsohjelm ana sistees maangâid pargoelimân lohtâseijee čälimijd. Linjá lii, ete Suomân siärváduvvoo pargo vievâst.

13. Pargoeellim olgööstmettumvuotâ, maangâhámásâšvuotâ já oovtviärdásiih máhđulášvuodâh ovdeduvvojeh oovtâst pargomarkkân-servijguin. Máhđulášvuodâi täsiärvu nanoduvvoo. Fin-nodâhpalvâlussáid eereeb iärrás siskálmittojeh palvâlusah, moh tuástuh rekrytistemolgoštem já ovdedeh maangâhámásâšvuotâjoðettem.
14. Enâmânvärrejeijeenisij sirdášum pargomarkkânáid ovdeduvvoo toimâiguin, moh kepideh pargoeellim já karrieerstivrim suhâpeeli- já et-nisij stereotypiaid sehe moh ovdedeh täsiärvu perruin.
15. Organisaatioi máhđulášvuodâid tuárjuð olgoštem já raasiism vuáttám pargei pyereestvaijeem pyereduvvoo ovdâmerkkân čuujootmáin sijjân torjuu já anemáin ävkkinn netti- já eres škovlim áámmátulmuid.

Lahâasâtem- já čielgiittâshaavah

16. Sämmilij tuotâvuotâ- já sovâdâttâmkomissio pargo juátkoo haldâttâsohjelm miäldásávt ive 2025 loopâ räi. Peljitemij já seevvimkielâlij komissio pargo olášuttoo. Haldâttâs iävtuttâs sämitiggelaavâst adeluvoo haldâttâsohjelm miäldásávt ive 2023 loopâ räi ohtsâštoomâst Sämitiggijn.
17. Haldâttâsohjelm miäldásávt pargeiguin ávhástállâm estim várás korâdeh merhâšitteht puástulattiimijn meridemnáál rángáštsâid já pehtiliteh vakšum.
18. Tuástuh vajetavoid juudalij, muslimij, ristâlij já eres oskoldâhjuávhui kuáttá. Holocaust kieldimist tahhoo rángášemnáál taho. Vajedem uuhrij muštopeivi viättoo aalmugijkoskâsii vyevi miel. Selvâttuvoo máhđulâšvuodâid toohâđ aainâs-uv natsism já kommunism symbolij kevttimist rángášemnáál tavo, ko toh kiävttojah nuuvt, ete mit-tomeerrin lii uáinu ovdedem.

Staatâräädi já haldâttuv jieijâs tooimah

Staatâräädi pehtilit jieijâs tooimâ oovtviärdásâšvuodâ, täsiäárvu já olgooštmettumvuodâ ovdedem já tooimâi vakšum pehtilittem oovdân.

19. Haldâttâs kiedâvuš jyehi ive aalmugijkoskâsij olmoošvuoigâdvuotâor-gaanij Suomân adelem čuávdušijđ, juurdâpuátusijđ já avžuuttâsâid já meerid tooimâin.
20. Aalmugijkoskâsijn ohtâvuodâin Suomâ juátká kuhes áigáduv olmoošvuoigâdvuotâpooliitlii linjáas ei. nisonij, nieidâi, vâdulij ulmui, algâaalmugij já suhâpeeli- já seksuaalucceblovoi sehe eres ulmui, kiäh láá eromâš hávâduvvee tiileest, vuoigâdvuodâi ovdedem já piäluštem oovdân. Meid EU:st Suomâ juátká ain ovdiibeln mainâšum linjáas miel suhâpeelij täsiäárvu ml. jiešmeridemvuoigâdvuodâ (SRHR) já seksuaal-jâ suhâpeeliucceblovvoid kyeskee aašij ovdedem.
21. Nanoduvvoo máttááttâssyergi sehe pyereestvaijeemsyergi pargovievâ mättim, mii kuáská oovtviärdásâšvuotân, suhâpeelij täsiäárvun já olgooštmettumvuotân.
22. Oovtviärdásâšvuotâ- já täsiärvuškovlim annoo ävkin poolitlii- já virgeolmoošnjunošij tiäđulâšvuodâ lasseetmist. Oovtviärdásâšvuotâ já täsiärvu ovdeduvvoo ministeriöi puáđusstivriimist.

23. Staatäräädi kiddee pargoadeleijen eromáš huámmášume oovtiärdásáid máhđulášvuodáid já maangâhámásâšvuotân eereeb iärrás rekrytistmist já pargosajealmottâsâin. Mittomeerrin lii lääccid oovtiärdásijd hinnáid sierâ ucceblohojuávhoiđ kullee ulmuid par-goucâmist. Haldâttâsohjelm miäldásávt annoo ävkkín tiätu, mii lii puáttám anonym rekrytistem keččâlmijn.